

JOLANTA MĘDELSKA, JAN WAWRZYŃCZYK
WSP w Bydgoszczy

PRZEGLĄD PREDYKATÓW TYPU PADA W LEKSYKOGRAFII POLSKO-ROSYJSKIEJ

1. CHLAPAC - prócz bezokolicznika /por. zaczęło chlapać/ chodzi tu o formy chlapie, chlapał, chlapało, których przekłady słownikowe nie oddają tego, co różni treść predykatu pada od treści predykatu chlapie /wg SJPdor chlapie albo deszcz chlapie znaczy "pada niezbyt gwałtowny, ale dokuczliwy deszcz"/. Przekładów lepszych niż propozycje HS, SK prawdopodobnie nie ma, dlatego zubożenie treści w pozycji czasownika należy kompensować - gdy tylko jest to możliwe - przy tłumaczeniu poprzez dodanie odpowiednich uzupełniających /uściślających/ określników.

2. DESZCZYĆ /i deszczy, deszczyło/ - tego rzadkiego w ocenie SJPdor czasownika nasze słowniki nie notują. Podstawowa para przekładowa, jaką można tutaj zaproponować, to deszczy dożd' idiot, gdzie frekwencyjnie człon rosyjski jest równoważny polskiemu pada.

3. DŹDŹYĆ /dżdży i dżdżyło/ - jeśli przyjąć za SJPdor interpretację dżdży jako "deszcz pada", to należy odrzucić przekład morosit podany w HS /na drugim miejscu, po idiot dožd'/, gdyż oznacza on opad szczególnego rodzaju: w postaci bardzo małych kropli, przy czym opad ten jest gęsty /por. hasło morosit w MAS/ Hasło dżdżyć z odpowiedniością dżdży dožd' idiot znajduje się w MS; nie ma tu żadnego sygnału różnicy frekwencji jej członów. /SJPdor zakwalifikował dżdżyć tak samo jak deszczyć/.

4. KAPAC /kapie, kapało/ - wystarczy odpowiednik w bezokoliczniku: nakrapywat', reprezentujący paradygmat, a nie wyizolowaną formę. Podana w HS para kapie nakrapywajet dožd' błędnie sugeruje konieczność użycia rzeczownika, czemu przeczą konteksty przytoczone w hasle nakrapywat' BAS: siegodnias utra nakrapywajet; w trzech wierszach ot stencyi stało nakrapywat .

5. KROPIĆ /kropi, kropił, kropiło/ - także tu odpowiednik przybiera postać bezokolicznika; jest to za ogółem słowników nakrapywat. Przy kropi HS ma tylko nakrapywalet, z kolei jednak w SK odnotowano inną fakultatywność: deszcz kropi nakrapywalet /dożd, która również jest fałszywa. Ważnym problemem pozostaje ustalenie, czy istnieje jakaś różnica w użyciu kropić względem kapać, ponieważ czasowniki te mają wspólny translatac.

6. LAĆ /leje, lał, lało/ - to lit, a zatem leje to ljot, a lało to liło /w tym jednak wypadku do rozstrzygnięcia będzie wątpliwość, czy liło jest używane tak samo swobodnie jak i lało/ SK odnotowuje fakultatywność obecności rzeczownika w: /dożd / ljot kak iz wiedra; w Rozw i HS nie ma go tu w ogóle.

7. LUNAĆ /lunie, lunał, lunało/ - frazy Lunie, po chwili lunało itp. zgodnie ze świadectwem HS i BogII muszą być przetłumaczone w taki sposób, aby predykat miał eksplicytny argument podmiotowy /por. w pierwszym słowniku chłynuł dožd i chłyniet dožd w drugim/.

8. MZYĆ /mży, mżył, mżyło/ - ten paradygmat ma w rosyjskim odpowiednim morosit z analogicznymi formami fleksyjnymi, czyli para przekładowa mżyć morosit /w odróżnieniu od pary z p.7: lunać chłynut/ nie implikuje odpowiedniości podhasłowych, niezbędnych w wypadku przeciwstawień typu lunał deszcz - lunało; por. mżył deszcz - mżyło z morosił dožd - morosiło.

9. NAPADAĆ /napada, napadało/ - za BogII i HS uznać trzeba odpowiednik napadat; w HS jednak zbędny jest przekład wypast niesłusznie potraktowany jako odpowiednik synonimiczny /różnica w treści związana jest tu z prefiksami i implikowanymi przez nie różnicami w strukturze składniowej fraz budowanych na tych predykatkach/.

10. PADAC /pada, padał, padało/ - ogólnie o opadach atmosferycznych będzie idti /za BogII/, przy czym obligatoryjne jest ujawnienie we frazie argumentu podmiotowego, co tak czy inaczej słowniki polsko-rosyjskie sygnalizują; frazy pada deszcz, pada mają więc wspólny odpowiednik w pełnej frazie dožd idiot /taki szyk jej członów, jako najmniej nacechowany, przyjmujemy za Bog II, w szyku odwrotnym przytaczają ją Rozw, HB i SK/. HS notuje jeszcze dla pada śnieg wariantowy przekład padalet /idiot/ śnieg,

w rzeczywistości hierarchia predykatów wydaje się tu być inna: zwykle jest idiot śnieg, zaś padajet śnieg rzadsze; możliwe też jest padajet dożd czy padajut dożdi, ale jeszcze bardziej incydentalnie. Notabene pod śnieg HS notuje normalną kolejność wariantów w przekładzie: śnieg pada - idiot /padajet/ śnieg. Jeśli opad atmosferyczny napotyka po drodze jakąś przeszkodę, to właściwe w danej sytuacji wyrażenia tworzyć będą specjalną odpowiedniość przekładową, którą uchwycił HS w nie zminimalizowanym do postaci ogólnej reguły połączeniu pada z dachu kapajet s kryszy; ma tu też miejsce odpowiedniość padało kapało /por. w MAS zdanie pomieszczone w p.1 hasła kapat': S gołych dieriewjew kapało/.

11. POPADAĆ /popada, popadał, popadało/ - adekwatnego predykatu w rosyjskim brak z "winy" specyficznego co do funkcji prefiksu po- w polskim czasowniku. Przyjąć można przekłady HS, wskazując jednak możliwość kompensacji treści za pomocą określników, np. przy tłumaczeniu frazy rano popadał deszcz lepiej utrom prosoł niebolszoi dožd /w przekładzie HS kwantyfikującego przymiotnik brak/. Nie do zaakceptowania jest jako odpowiednik fraza z SK: idti niekotoroje wriemie.

12. POPADYWAĆ /popaduje, popadywał, popadywało/ - wyraz zanotował tylko HS dając przekład idti zaopatrzony w uściślającą treść komentarz; podobnie jak przy tłumaczeniu fraz z popadać tłumacz musi stosować interpolacje kompensacyjne. Co do obligatoryjności argumentu we frazie rosyjskiej por. stosunki predykatu padać /w p.10/.

13. PRÓSZYĆ /prószy, prószył, prószyło/ - tu na rozmaite sytuacje wystarcza czasownik reprezentowany przez bezokolicznik poroszyt. W odróżnieniu od Rozw, HS, sygnalizujących meteorologiczne zastosowanie wyrazu hasłowego stereotypowymi związkami /śnieg prószy/, Bogil ograniczył się zupełnie słusznie do przytoczenia samej odpowiedności z bezokolicznikami. Naganne jest ujęcie SK, w którym ponumerowano odpowiedniki, co sygnalizuje ich odrębność, niesynonimiczność /obok poroszyt jest tam sypat-sia/, ale nie umieszczono żadnej wskazówki co do poprawności wyboru któregokolwiek w takiej czy innej sytuacji.

14. ROZPADAC SIĘ /rozpada się, rozpadało się/ - wyróżniamy pozytywnie opis przekładowy BogI1 z ogólnym odpowiednikiem zariadit, odrzucając przekład synonimiczny u Rozw i SK: załadit ze względów stylistycznych /w MAS ma kwalifikator "razg."/ oraz synonimiczne pojti u HS. BogI1 wyodrębnił rozpadało się z rozczłonkowanym dožd' zariadił /to samo w HS, ale z odwrotnym szykiem członów; por. wyżej p.10 o dožd' idiot/, dla rzadszego rozpada się, odnotowanego w niedużym przecieź SK, a nieobecnego w HS, będzie dožd' zariadit /u SK szyk odwrotny/.

15. SIĄPIĆ /siąpi, siąpił, siąpiło/ - słowniki przekładają zgodnie wyrazem morosit, z wyjątkiem HS, który obok niego dopisał po przecinku - a zatem jako odpowiednik synonimiczny - czasownik nakrapywat. Dublet ten jest wątpliwy: według Oż i SSRJ odnosi się on do deszczu w jego początkowej fazie /wszelako MAS tej okoliczności zastosowania wyrazu nakrapywat nie wskazuje/. Odpowiednik morosit par podhasłowych nie implikuje. Nasuwa on jednak problem oceny stopnia synonimiczności wyrazów siąpić i mzyć, ponieważ jest translatem ich obu. Zestawienie definicji tych czasowników w SJPDor świadczy o zróżnicowaniu treści tych wyrazów: "padać drobnymi kropelkami" vs. "padać gęsto drobniutkimi kropelkami". Zatem morosit /por. przywołaną już wyżej definicję MAS/ byłoby dokładnym odpowiednikiem tylko dla mzyć, w związku z tym para siąpić morosit powinna mieć stosowny komentarz semantyczny. Niemniej pozostaje do rozstrzygnięcia kwestia, czy intuicja językowa autorów wskazanych definicji jest zgodna z intuicją ogółu użytkowników polszczyzny literackiej, czy też nie; uznanie całkowitej wymienności wzajemnej siąpić i mzyć uprości opis przekładowy.

16. SYPAĆ /sypie, sypał, sypało/ - użycie w odniesieniu do opadów wyróżnił tylko HS, gdzie w p.3 hasła wyliczono trzy odpowiedniki /sypat, sypat'sia, padat/ i połączenie kontekstowe sypie śnieg z przekładem syplet /poroszyt/ śnieg; połączenie to jest jedynym sygnałem sfery zastosowania wyliczonych przez autorów bez komentarza odpowiedników. W sumie odbiorca HS dysponuje więc czterema propozycjami przekładowymi, z których optymalna jest naszym zdaniem pierwsza /sypat/. Z sypat'sia związana jest intensywność procesu, której nie eksponuje czasownik sypat,

rzadkie padat' nie uszczegóławia sposobu opadania, poroszyt' jest już zajęte jako odpowiednik polskiego prószyć.

17. ZADESZCZYĆ SIĘ /zadeszczy się, zadeszczyło się/ - hasło to ma tylko HS, gdzie skreśliłyśmy przekład załadit' /z powodów wymienionych wyżej w p.14/. Pozostaje tam para zadeszczyło się zariadit' dožd', z czego nie należy wnioskować o obligatoryjności argumentu podmiotowego; BAS zawiera ilustrację pozwalającą na zestawienie odpowiedniości zadeszczyło się zariadit'o. Analiza definicji zariadit' podanych w BAS, MAS i Oż /w tym słowniku jest ona ledwie naszkicowana/ skłania do przyporządkowania wyrazowi zadeszczyć się wyrazu zariadit'.

ZRÓDŁA SŁOWNIKOWE

- BAS - Słownik współczesnego rosyjskiego literackiego języka, t. 1-17, Moskwa-Leningrad 1950-1965
- BogII - A.Bogusławski, Ilustrowany słownik rosyjsko-polski polsko-rosyjski, wyd.2, Warszawa 1983
- HS - D.Hessen, R.Stypuła, Wielki słownik polsko-rosyjski, wyd.2, t.1-2, Moskwa-Warszawa 1979
- MAS - Słownik rosyjskiego języka w czterech tomach, wyd.2, t.1-3, Moskwa 1981-1983 /t.4 w druku/
- MS - Karmannyj polsko-russkij i russko-polskij słownik. Sost. I.N.Mitronowa, G.W.Sinicyna, wyd.12, Moskwa 1978
- Oż - S.I.Ożegow, Słownik rosyjskiego języka, wyd.12 pod red. N.J.Szwiedowej, Moskwa 1978
- Rozw - Podręczny słownik polsko-rosyjski, z suplementem, pod red. M.F.Rozwadowskiej, wyd.6, Warszawa 1974
- SJPDor - Słownik języka polskiego, pod red. W.Doroszewskiego, t.1-10, Warszawa 1958-1968
- SK - R.Stypuła, G.Kowalowa, Podręczny słownik polsko-rosyjski, wyd.3, Warszawa-Moskwa 1980
- SSRJ - Słownik synonimów rosyjskiego języka w dwóch tomach, Leningrad 1970-1971